МАНІПУЛЮВАННЯ СВІДОМІСТЮ ТА ПОВЕДІНКОЮ ЖЕРТВ ПІД ЧАС ШАХРАЙСТВА : АВТОРЕФ. ДИС. НА ЗДОБУТТЯ НАУК. СТУПЕНЯ КАНД. ПСИХОЛ. НАУК : СПЕЦ. 19.00.06 «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ». РЯЗАНЬ, 2005. 25 С.[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Онищенко О. Р.

Реферат. Автореферат кандидатської дисертації О. Р. Онищенка за спеціальністю 19.00.06 «Юридична психологія» (Рязань, 2005, 25 с.) присвячено психологічним механізмам шахрайства, у якому заволодіння майном досягається не силою, а прихованим керуванням рішеннями потерпілого. Кримінальне маніпулювання під час шахрайства автор визначає як систему засобів спрямованого прихованого психологічного впливу на жертву з метою заволодіння чужим майном або набуття права на нього. Такий вплив розгортається в комунікації «шахрай – жертва» і, за Онищенком, проходить три етапи: встановлення психологічного контакту; конструювання та ініціювання ситуації відповідно до цілей злочинного задуму; вплив на процес ухвалення рішення. Маніпулятор послуговується комплексом методів і прийомів, частину яких запозичено із сучасних психотехнологій. Найуживанішими названо використання психічних автоматизмів, маніпуляцію змістом і формою поданої інформації, зміну темпу її викладу, експлуатацію фонових станів і груповий тиск на особистість. Один із ключових висновків дослідження: психотехнології спрямованого впливу роблять уразливим широке коло людей, які не мають типових психологічних і соціально-демографічних рис, притаманних потерпілим від шахрайства, тож уявлення про «типову жертву» вже не дає надійного прогнозу. Головним напрямом протидії автор вважає віктимологічну профілактику: масове інформування громадян про діяльність шахраїв, їхні методи й прийоми з урахуванням соціальної та психологічної характеристики потерпілих. Для судово-експертної практики принципове положення стосується форм використання спеціальних знань. На досудовому розслідуванні та в суді основною з них Онищенко називає судову експертизу психологічного впливу, провідна роль у якій належить експертам-психологам. Психіатричні знання, на його думку, потрібні лише тоді, коли внаслідок впливу в потерпілого виникає змінений стан свідомості, що виключає здатність усвідомлено керувати своїми діями. Реферат стане в пригоді експертам-психологам, слідчим, прокурорам і суддям, які оцінюють наявність і характер психологічного впливу в справах про шахрайство.

Ключові слова: шахрайство, кримінальне маніпулювання, прихований психологічний вплив, жертва шахрайства, психічні автоматизми, віктимологічна профілактика, судова експертиза психологічного впливу, юридична психологія, змінений стан свідомості.

Manipulation of the Consciousness and Behaviour of Victims in Fraud: Abstract of a Candidate of Psychological Sciences Thesis (Specialty 19.00.06 Legal Psychology)

Onyshchenko O. R.

Abstract. Fraud differs from other property crimes in that the offender obtains property through the victim's own decisions rather than by force. This abstract of a Candidate of Psychological Sciences thesis in legal psychology (Ryazan, 2005) examines how such decisions are covertly steered. Onishchenko O. R. defines criminal manipulation in fraud as a system of means of targeted, concealed psychological influence on a victim aimed at obtaining another person's property or a right to it. The

influence unfolds within the fraudster-victim communication and passes through three stages: establishing psychological contact; constructing and initiating a situation that serves the criminal plan; and acting on the victim's decision-making. The most frequent techniques identified are the exploitation of psychological automatisms, manipulation of the content and form of information, changes in the pace of its delivery, exploitation of background emotional states, and group pressure. Several of these techniques are borrowed from modern psychotechnologies, which makes a wide range of people vulnerable, including those who lack the psychological and socio-demographic traits typical of fraud victims. The author presents victimological prevention through mass public awareness of fraudsters' methods, tailored to the social and psychological profile of victims, as the main countermeasure. For forensic practice, the thesis treats the forensic examination of psychological influence as the principal form of using special knowledge in pre-trial investigation and at trial, with psychologists as the leading experts; psychiatric knowledge is needed only where the influence produced an altered state of consciousness that deprived the victim of the ability to control his or her actions.

Keywords: fraud, criminal manipulation, covert psychological influence, fraud victims, psychological automatisms, victimological prevention, forensic examination of psychological influence, legal psychology, altered state of consciousness.

Першоджерело: *Онищенко О. Р. Манипулирование сознанием и поведением жертв при мошенничестве : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Рязань, 2005. 25 с. Реферат оприлюднено в журналі 27.06.2021.*

References

1. Onyshchenko O. R. Manipuliuvannia svidomistiu ta povedinkoiu zhertv pid chas shakhraistva [Manipulation of the Consciousness and Behaviour of Victims in Fraud: Abstract of a Candidate of Psychological Sciences Thesis (Specialty 19.00.06 Legal Psychology)] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.06 "Yurydychna psykholohiia". Riazan, 2005. 25 s. : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2022. Vol. 7, No. 1 (37). URL: https://expertize-journal.org.ua/sudebnaya-praktika-po-sdelkam-s-porokami-voli/5261-onishchenko-o-r-manipulirovanie-soznaniem-i-povedeniem-zhertv-pri-moshenniche-stve-avtoref-dis-na-soiskanie-uchenoj-stepeni-kand-psikhol-nauk-spets-19-00-06-yuridicheskaya-psikhologiya-o-r-onishchenko-ryazan-2005-25-s (onovlena versiia vid 28.06.2021). [in Ukrainian].